

8. АНАЛІТИКА

Світлана Василівна Сорока,
науковий співробітник
відділ моніторингу обдарованості
дітей та молоді
Інституту обдарованої дитини
НАПН України,
м. Київ, Україна

УДК 37.015.34

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ У ФОРМУВАННІ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Стаття посвячена актуальній на сьогоднішній день проблемі інформаційного впливу на одаренну людину. Постійне перебування в інформаційному просторі, не задовольняє потреби одареної людини, веде до дискомфорту, незадоволення життям, подразливості, вразливості, агресії або депресії, що, несомненно, втягає за собою зміни не тільки в організмі людини, але і відбивається на її моральному і фізичному здоров'ї. Важливу роль в вихованні, розвитку і самосовершенствуванні людини повинна зіграти школа, однією з завдань якої є формування інформаційної культури школяра як важливої складової структури особистості.

Ключевые слова: одаренная личность, информационное влияние, манипулирование, дезинформация, информационно-психологическая безопасность личности.

The article is devoted to the topical problem of informational impact on a gifted person. The constant presence in cyberspace does not meet the needs of gifted individual. It leads to discomfort, dissatisfaction with life, irritability, aggression or depression, which certainly involves changes not only in human organism but also affects his moral and physical health. School education plays an important role in development and self-completion of a creative individuality. One of its main tasks is to develop student informational culture as an important part of a creative individuality structure.

Key words: gifted person, informational impact, manipulation, disinformation, information-psychological security of a person.

В умовах тотальної інформатизації суспільства інформаційний вплив на особистість набуває глобальних масштабів. Обдарована особистість є передумовою й продуктом існування суспільства, держави. В історії розвитку людства відомо багато прикладів, коли людина за певних умов потрапляє в середовище звірів і під впливом інформації на рівні тваринного й рослинного оточення набуває ознак, характерних для представників тваринного світу. Це ще раз підтверджує науковий висновок, що обдарована особистість може бути сформована лише при наявності фізіологічних задатків та під впливом інформації, що поширюється в соціумі.

Інформація – це відомості про осіб, предмети, технології, засоби, ресурси, події та явища, що відбуваються в усіх сферах діяльності держави, життя

суспільства й в довіклілі, незалежно від форми їх надання; відомості, подані у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих або нерухомих зображень чи в інший спосіб. Обдарована особистість постійно перебуває під впливом інформації, що поширюється в просторі цілеспрямовано або довільно.

З початку ХХІ століття стрімко зростають інформаційні потоки, що роблять вплив на формування обдарованої особистості «Золотого століття». Стрімке зростання інформаційного потоку обрушує на людину шквал енергетичної інформації, яка надає вплив не тільки на формування обдарованої особистості, але і на здоров'я людини.

Вчені припускають, що в наступні 20 років кількість (потік) інформації буде подвоюватися кожні 73 дні, а кількість винаходів стане більше, ніж у попередні

30000 років. Отже, наше століття прогнозується як століття знань, що перетворюють нашу індустріальну економіку в інтелектуальну. Інформаційна обізнаність стане важливою передумовою економічного зростання і конкурентоспроможності будь-якої держави.

Оволодіння таким обсягом інформації стає життєвою потребою і необхідністю людини нового століття. Мимоволі виникає питання: як позначиться цей процес на формуванні обдарованої особистості та здоров'я людини?

Вивчення кількісного та якісного складу інформаційних потоків дозволяє зробити висновок про те, що спостерігається збільшення обсягу нової інформації, джерел і можливостей оперативного доступу до неї. Однак, якість отриманої інформації не завжди сприяє формуванню моральної культури обдарованої особистості. Стрімкий потік інформації притупляє чутливість, надає дію на нервову систему, викликає перевтому і втому, відволікає думку від процесу розвитку.

Серйозну небезпеку для психіки обдарованої особистості викликає поширення за допомогою мережі Інтернет порнографії, непристойної інформації, що ображає суспільну мораль, порушує сформовані в суспільстві стандарти моралі. Сервери з такою інформацією часто відвідуються дітьми й підлітками, хоч і вважається, що за допомогою Інтернету гарантується більша конфіденційність й анонімність, ніж при відвідуванні кінотеатрів або магазинів з відкритою чи підпільною порнолітературою й порновідеофільмами [3].

Небезпечні впливи інформаційного простору на індивідуальну свідомість можуть призвести до двох видів взаємозалежних змін.

По-перше, це зміни психіки, психічного здоров'я людини. Оскільки в разі інформаційних впливів важко говорити про межі норми і патології, показником змін може бути втрата адекватності відображення світу у свідомості й своєму ставленні до світу. Можна говорити про деградацію особистості, якщо форми відображення дійсності спрощуються, реакції грубішають і здійснюється перехід від вищих потреб (у самоактуалізації, соціальному визнанні) до нижчих (фізіологічних, побутових).

По-друге, це зрушення в цінностях, життєвих позиціях, орієнтирах, світогляді обдарованої особистості. Такі зміни спричиняють антисоціальні вчинки й становлять небезпеку вже для всього суспільства і держави.

Аналіз стану проблеми в теорії свідчить про глибоке дослідження факторів, що впливають на формування обдарованої особистості, обґрунтуванні умов ефективності процесу формування обдарованої особистості.

Вивчення та аналіз стану проблеми в теорії і практиці дозволяє зробити висновок про те, що на формування обдарованої особистості впливають інформаційні потоки, закладені як у генах, так і виникають у соціумі, проєктовані й реалізовані у вихованні. Схематично особистість може бути представлена у вигляді кола, що складається з трьох частин,

що відповідають вищезазначеним інформаційним потокам: Г – гени, С – соціум, В – виховання. Не виникає сумніву в тому, що спрямованість обдарованої особистості, її якості та соціальна значимість залежатимуть від кожного з трьох потоків, які, у свою чергу тісно взаємопов'язані з інформаційним простором конкретного геополітичного полюса. Перебуваючи в сучасному інформаційному просторі, людина щодня піддається впливу не тільки позитивно впливаючих потоків, але і негативно, а часом – навіть, руйнівно. Особливе занепокоєння фахівців викликає інформація, яка обрушується на людину з екрану телевізора, радіо, інших ЗМІ, комп'ютера; від спілкування з оточуючими (не тільки сторонніми людьми, а й у вузькому колі: в сім'ї, на роботі, у навчальному закладі) [4].

Постійне перебування в інформаційному просторі, не задовольняє потреби обдарованої особистості, веде до дискомфорту, незадоволеності життям, дратівливості, запальності, агресії або депресії, що, безсумнівно, тягне за собою зміни не тільки в організмі людини, але і позначається на його моральному і фізичному здоров'ї.

Новітні інформаційні технології, сучасні інформаційні й психологічні форми та способи впливу на обдаровану особистість і суспільство все більше й більше знаходять своє застосування у повсякденному житті. С.Г. Кара-Мурза у книзі «Маніпуляція свідомістю» вказує, що застосування сучасних технологій і способів маніпулювання масовою свідомістю здійснюється сьогодні повсякденно при використанні засобів масової інформації, у рекламній сфері, у діяльності різного виду екстрасенсів, магів, чаклунів тощо [5].

Важливу роль у вихованні, розвитку та самовдосконалення творчої особистості повинна зіграти школа, одним із завдань якої є формування інформаційної культури учня, як важливої складової структури творчої особистості.

У нашому дослідженні під інформаційною культурою обдарованої особистості ми будемо розуміти певний рівень психічного розвитку, що забезпечує здатність обдарованої особистості створювати інформаційне поле, сприятливе для розвитку особистості, керувати інформаційними процесами в рамках створеного поля: відбирати, отримувати, зберігати, переробляти і передавати інформацію, що надходить, регулювати процеси надходження і витрат, кількості та якості інформаційних потоків в рамках інформаційного поля.

Інформаційне поле може бути представлено у вигляді спектра, що представляє сукупність інформаційних процесів, які мають вплив на обдаровану особистість: інтер'єр, колір, звук, інтонація, частота, запах тощо.

У цей час починають застосовуватися методи впливу запахів на людський мозок, розроблені А.Хіршем. Він стверджує, що певний сектор людського мозку обробляє й запам'ятовує ароматичну інформацію. Відповідно до його висновків, за допомогою різних запахів можна успішно впливати на людські емоції. Клінічні дослідження також показали, що

деякі запахи послаблюють активність головного мозку швидше, ніж сильні депресанти [2].

Засоби зомбування (зміни свідомості особистості) – різновид психотронної зброї. Зомбування – програмування поведінки шляхом впливу на підсвідомість такими засобами: гіпноз, навіювання, ультразвукові мікрохвильові випромінювання, психохірургія, психофармакологія тощо. [1].

Вивчення та аналіз шкільної практики показали, що школярі не вміють оцінювати кількісні і якісні показники одержуваної інформації, перевагу при відборі інформації і засобів її отримання віддають розважальним програмам, комп'ютерним іграм, музичним радіо-і теле-передачам, який впливає на формування оціночних суджень, смаків, переваг; в більшості своїй не надають значення навколишнього оточення. Це свідчить про те, що підвищення рівня інформаційної культури учнів у період шкільного навчання є однією з актуальних проблем педагогіки. Однак сьогодні ще не приділяється належної уваги вивченню впливу інформаційного простору на формування обдарованої особистості, не розроблені програми, дидактичні засоби та методичні рекомендації з впровадження в практику роботи школи цього важливого напрямку. Слід відзначити і те, що далеко не кожен вчитель готовий сьогодні до вирішення цієї проблеми. Назріла необхідність обґрунтування, розробки теоретичних положень, науково-методичного комплексу, підготовки та перепідготовки вчителів, впровадження в практику роботи програми формування інформаційної культури учнів як однієї із найважливіших складових структури особистості нового століття, як необхідної умови підготовки морально і фізично здорового, конкурентоспроможного фахівця, творця і творця нової ери.

Одне із головних завдань сучасної держави – гарантування інформаційної безпеки особистості, яка характеризується захищеністю її психіки і свідомості від небезпечних інформаційних впливів: маніпулювання, дезінформування, спонукування до самогубства, образ тощо.

Інформаційно-психологічна безпека особистості (у вузькому розумінні) – це стан захищеності психіки людини від негативного впливу, який здійснюється шляхом упровадження деструктивної інформації у свідомість і (або) у підсвідомість людини, що приводить до неадекватного сприйняття нею дійсності.

Інформаційно-психологічна безпека особистості (у широкому розумінні) це:

✓ по-перше, належний рівень теоретичної і практичної підготовки особистості, при якому досягається захищеність та реалізація її життєво важливих інтересів і гармонійний розвиток незалежно від наявності інформаційних загроз;

✓ по-друге, здатність держави створити можливості для гармонійного розвитку й задоволення потреб особистості в інформації, незалежно від наявності інформаційних загроз;

✓ по-третє, гарантування, розвитку і використання інформаційного середовища в інтересах особистості;

✓ по-четверте, захищеність від різного роду інформаційних небезпек. [4].

Таким чином, розглядаючи проблему формування моральної культури обдарованої особистості нового століття, необхідно об'єднати зусилля вчених різних сфер діяльності для комплексного вивчення, обґрунтування та розробки програми формування інформаційної культури обдарованої особистості, створення сприятливого інформаційного простору в соціумі: школі, сім'ї, ЗМІ, суспільстві. Об'єднання зусиль всіх зацікавлених сторін дозволить досягти позитивного результату в моральному вихованні нації.

Використані літературні джерела

1. Нарис теорії і практики інформаційно-психологічних операцій /Дзюба М. Т., Жарков Я. М., Ольховой І. О., Онищук М. І.: Навч. посібник // За заг. ред. В. В. Балабіна. – К.: ВІПІ НТУУ “КПІ”, 2006. – С. 132.

2. *Крысько В.Г.* Секреты психологической войны (цели, задачи, методы, формы, опыт) / Под общ. Ред А.Е.Тараса. – Мн.: Харвест, 1999. – 448 с.

3. Тези Жаркова Якова. Начальник кафедри інформаційно-психологічного протиторства Військового інституту Київського національного університету ім. Тараса Шевченка

4. Інформаційна безпека держави у контексті протидії інформаційним війнам / Навчальний посібник // За загальною редакцією доктора технічних наук, професора, заслуженого працівника народної освіти України генерал-полковника В.Б. Толубка. – К.: НАОУ, 2004. – 177с.

5. *Кара-Мурза С.Г.* Маніпуляція свідомістю: Навчальний посібник – К.: Оріони, 2003. – 500 с.